

การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล. พิบูลสงคราม เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ นับเป็นการลาออกครั้งที่ ๒ หลังจากที่ได้เคยลาออกมาก่อนหนึ่งเมื่อ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ แต่การลาออกครั้งที่ ๒ เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ นั้นมีความแตกต่างกับการลาออกครั้งแรกที่ว่าจอมพลฯ ต้องยอมออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริงๆ โดยไม่สามารถที่จะใช้อำนาจป้องกันรักษาตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตนได้ เหมือนกับการลาออกครั้งแรก ทั้งนี้เนื่องจากฝ่ายตรงข้ามอันได้แก่ฝ่ายเสรีไทยของนายปรีดี พนมยงค์ ได้เตรียมการไว้อย่างรัดกุมและมีความพร้อมดีกว่าในคราวที่จอมพลฯ หยั่งเชิงอำนาจโดยการลาออกครั้งแรกเมื่อ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ ภัยเหตุนี้จอมพลฯ จึงต้องประสบกับความพ่ายแพ้ทางการ เมืองเป็นครั้งแรกหลังจากที่ครองอำนาจในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาตั้งแต่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑

ความพ่ายแพ้ครั้งแรกของจอมพล. พิบูลสงครามนี้เป็นประเด็นสำคัญที่สุดของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นี้ดังที่ได้ชี้แจงมาแล้วตั้งแต่ต้น การศึกษาค้นคว้าในสามบทที่ผ่านมาชี้ให้เห็นแล้วว่าจอมพลฯ ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดในการบริหารประเทศได้อย่างไร และใช้วิธีการ เช่นใดในการเสริมสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของตน นอกจากนั้นก็ได้อธิบายวิเคราะห์สภาพความขัดแย้งทางการเมืองอันนำไปสู่ความพ่ายแพ้ครั้งแรกของจอมพลฯ ไว้อย่างถี่ถ้วน ทั้งนี้เพื่อเป็นการวางพื้นฐานสำหรับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความพ่ายแพ้ครั้งแรกของจอมพลฯ ดังที่จะได้วิเคราะห์พิจารณาต่อไป

ในบทที่แล้วการเสนอข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายจอมพลฯ กับฝ่ายนายปรีดีฯ ได้ช่วยให้ผู้สนใจได้เห็นแล้วว่า ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างจอมพลฯ กับนายปรีดีฯ นั้นมีมาก่อนที่ผู้เขียนจะประกาศสงครามและเคลื่อนกองทัพบุกประเทศไทยเมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๕ แต่ความขัดแย้งดังกล่าวก็ยัง

มิได้มีความรุนแรงและปรากฏให้เห็นเด่นชัดเท่าที่ควร จนกระทั่งภายหลังการยอมให้ญี่ปุ่น
เคลื่อนกองทัพผ่านประเทศแล้วความขัดแย้งจึงได้ทวีความรุนแรงขึ้นเป็นเหตุให้นายปรีดี
ต้องพ้นจากคณะรัฐบาลไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สาเหตุสำคัญที่สุดอันมีผลต่อ
ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของไทย เช่นนี้ ได้แก่ ปัจจัยด้านการเมืองระหว่าง
ประเทศ ซึ่งทำให้ความขัดแย้งระหว่างจอมพลฯ กับนายปรีดีฯ รุนแรงขึ้นจนถึงขั้นแตกหัก
จากการที่เฝ้ามองการเปลี่ยนแปลงการปกครองและร่วมรัฐบาลบริหารประเทศด้วยดีตลอดมา
กลายเป็นปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างกัน

ปัจจัยด้านการเมืองระหว่างประเทศดังกล่าวได้แก่การประกาศสงครามของ
ญี่ปุ่นและการรุกรานประเทศไทย ซึ่งทำให้บุคคลชั้นนำของคณะราษฎรสองคนดังกล่าว
เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงเป็นครั้งแรก เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายประคับประคอง
ประเทศไทยพ้นจากภัยของสงคราม ในระยะแรกจอมพลฯ เห็นว่าการนำประเทศเข้า
ไปผูกพันกับญี่ปุ่นอย่างแน่นแฟ้น จะทำให้ประเทศมีเอกราชและอธิปไตยอยู่ได้ แต่นายปรีดี
เห็นว่านั่นเป็นการทำให้ไทยต้องสูญเสียความเป็นกลาง ในขณะที่จอมพลฯ มีความเชื่อ
มั่นว่าญี่ปุ่นจะชนะสงครามจนถึงกับแสดงความจำนงที่เข้ามาเป็นภาคีอักษะ นายปรีดีฯ
กลับเชื่อมั่นว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจะชนะสงคราม ด้วยเหตุนี้นายปรีดีฯ จึงจัดตั้งขบวนการ
เสรีไทยขึ้นต่อต้านญี่ปุ่นทันทีที่จอมพลฯ นำประเทศเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น^๑

อย่างไรก็ดีความผันแปรของสถานการณ์สงครามนับตั้งแต่ปลายปี ๒๔๘๕ เป็น
สาเหตุสำคัญที่ทำให้จอมพลฯ เปลี่ยนแปลงท่าทีโดยหันมาทำการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างจริงจัง

^๑ แสงประทีป, (นามแฝง) "ขบวนการเสรีไทย" (พระนคร, สำนักพิมพ์
บันฑิตสาส์น, ๒๕๑๖) หน้า ๑๕ - ๒๒

ในปี ๒๔๘๖ ภัยเหตุที่ล้างแพ้วของญี่ปุ่นเริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดขึ้น^๒ การที่จะกู้ชาติ
 ให้ออกจากการเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามนั้น จอมพลป๋า จึงต้องหันเหจากญี่ปุ่นไปร่วมมือ
 กับฝ่ายสัมพันธมิตร^๓ การดำเนินงานสำคัญที่สุดเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นของจอมพลป๋า ไคแก่
 การสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์และการลอบติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรผ่านรัฐบาลจีน แต่ใน
 ขณะที่จอมพลป๋า เพิ่งจะเริ่มต่อต้านญี่ปุ่นอย่างจริงจังเช่นนี้ ขบวนการเสรีไทยของนาย
 ปรีดีฯ ไคดำเนินการมาจนถึงขั้นที่สามารถติดต่อกับประธานาธิบดีโรสเวลต์และ
 ฝ่ายสัมพันธมิตรไคแล้ว นอกจากนั้นก็ไคเตรียมการคอยโอกาสที่จะล้มรัฐบาลโกนอานาจ
 จอมพลป๋า อยู่ด้วย เนื่องจากฝ่ายเสรีไทยเห็นว่ารัฐบาลจอมพลป๋า เป็นอุปสรรคสำคัญ
 ต่อแผนการกู้ชาติของตน

สภาพการณ์ทางการเมืองภายในของไทยในระยะนั้น เอื้ออำนวยต่อฝ่ายนายปรีดีฯ
 ภัยเหตุที่ความนิยมในรัฐบาลจอมพลป๋า ตกต่ำลง เพราะนโยบายสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์
 และเสริมสร้างวัฒนธรรมและลัทธิชาตินิยมโดยระบบผู้นำของจอมพลป๋า นั้นเป็นการ
 ละเมิดเสรีภาพและบีบบังคับประชาชนมากเกินไป^๔ ฝ่ายนายปรีดีฯ จึงไคโอกาสอ้างว่า
 ประชาชนต้องการรัฐบาลใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยกว่ารัฐบาลเผด็จการของจอมพลป๋า

^๒ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) "ชีวิตและการต่อสู้ของ ๕๐ รัชมงคลี" (พระนคร,
 โรงพิมพ์มิตรเจริญ, ๒๕๐๖) หน้า ๑๕๕

^๓ ท่านผู้หนึ่งละเอียดพิบูลสงคราม เปิดเผยว่า "ในขณะที่ญี่ปุ่นมีท่าทีว่าจะ
 แผลสงครามนั้น นายพลนากามูระ แม่ทัพญี่ปุ่นในไทยไคเคยพูดกับจอมพลป๋า ว่า
 ขอให้ประเทศไทยหาทางเอาตัวรอดด้วยตนเอง" ใน "บันทึกความทรงจำ" ใน
 หนังสือ เบื้องแรกประชาธิปไตย อ่างแล้ว หน้า ๕๗๑

^๔ บุญเรือง จุลรักษา "การเมืองในประเทศไทย" (พระนคร, โรงพิมพ์
 มิตรไทย, ๒๔๘๘) หน้า ๘๕ - ๘๗

แผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลป. ในสภาผู้แทนราษฎรจึงถูกกำหนดขึ้นด้วยการวางแผน
 คุมเสียงในสภาโดยโอกาสล้มรัฐบาลตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ฝ่ายนายปรีดีฯ เพิ่งจะ
 มาสมโอกาสเหมาะเมื่อรัฐบาลจอมพลป. เสนอพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนด ๒
 ฉบับ อันเป็นนโยบายต่อต้านญี่ปุ่นที่สำคัญที่สุดเข้าสู่สภาในเดือน กรกฎาคม ๒๔๘๓
 ฝ่ายนายปรีดีฯ ที่สามารถคุมเสียงในสภาได้อยู่แล้ว จึงประสมภยันชะใบการคว่ำพระ-
 ราชบัญญัติทั้งสองฉบับดังกล่าว จอมพลป. จึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งใน
 ที่สุดก็ต้องยอมออกจากตำแหน่งจริง ๆ ดังจะกล่าวถึงเบื้องหลังของความพยายาม
 ครั้งแรกของจอมพลป. โดยละเอียดต่อไป

๔.๑ แผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลป. ในสภาผู้แทนราษฎร

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และหัวหน้าขบวนการเสรีไทย
 ภายในประเทศได้วางแผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลป. ในสภาผู้แทนราษฎรทั้งนี้ด้วย
 ความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสมาชิกชั้นหัวหน้าของขบวนการเสรีไทยหลายคนที่เป็น
 สมาชิกสภาประเภท ๑ อยู่ด้วย บุคคลสำคัญ ๆ เหล่านี้ได้แก่ นายเตียง ศิริขันธ์
 นายทองเปลว ชลภูมิ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดม และนายจำลอง
 คาวเรือง โดยเฉพาะนายเตียง ศิริขันธ์ นั้น เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยสาย
 สกจนครและได้เคยร่วมปรึกษากิจการวางแผนจัดตั้งขบวนการเสรีไทยและโค่นล้มรัฐบาล
 จอมพลป. กับนายกำจัด พลากร และนายปรีดีฯ มาตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๔๘๔
 ขบวนการเสรีไทยตระหนักดีว่าการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลป. ด้วยการใช้กำลังเข้ายึด

๕ นายจันทนา (นามแฝง) " X.O. GROUP ฝรั่ง ภายในขบวนการเสรีไทย"
 (พระนคร, โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์, ๒๔๘๙) หน้า ๒๔ - ๓๑

อำนาจนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ถึงแม้ว่านายปรีดีฯ จะได้ติดต่อขอความสนับสนุนจากพล.ท. หลวงสินธุสงครามชัย และ พล.ร.ท. หลวงสินธุสงครามชัย ไว้ก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การได้ พล.ร.ท. หลวงสินธุสงครามชัย เป็นพวกทำให้นายปรีดีฯ ได้รับการสนับสนุนจาก กองทัพเรือเป็นส่วนใหญ่ แต่ฝ่ายนายปรีดีฯ ก็ไม่ต้องการที่จะทำรัฐประหารยึดอำนาจ จอมพลฯ ถ้าหากมีทางเลือกที่ไม่ต้องเสี่ยงกับสงครามกลางเมือง ทางเลือกดังกล่าว ได้แก่ การทำรัฐประหารในสภาผู้แทนราษฎร อันได้แก่ การหาทางคว่ำรัฐบาลในสภาด้วยวิถี ทางรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ดี แผนการคว่ำรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎรนี้ก็ไม่มีอะไร เป็นหลัก ประกันว่า หากรัฐบาลแพ้การลงมติในวุฒิสภา ^๖ หนึ่งแล้ว จอมพลฯ จะยอมลาออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากเคยมีประสบการณ์เรื่องการลาออกแต่ ไม่ยอมออกของจอมพลฯ มาก่อนแล้ว นอกจากนั้นจอมพลฯ ยังมีทางออกโดยการยุบ สภาจกให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน ๙๐ วัน แต่เนื่องจากเป็นแผนการที่ไม่ต้องเสี่ยง ต่อการใช้กำลังหรือทำให้ขบวนการเสรีไทยต้องประสบความเสียหายร้ายแรงแต่อย่างใด ฝ่ายนายปรีดีฯ จึงกลัวที่จะดำเนินงวนตามแผนการดังกล่าว เพื่อเป็นการทดสอบว่า จอมพลฯ จะยอมลาออกหรือไม่ การที่จะให้แผนการนี้บรรลุผลสำเร็จได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ฝ่าย นายปรีดีฯ จะต้องคุมเสียงส่วนใหญ่ในสภาให้ได้ นายปรีดีฯ จึงติดต่อไปยัง พล.ท.อ. หลวงอดุลยเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจซึ่งรวมอยู่ในขบวนการเสรีไทยแล้วให้ถอนกลาง ความกดดันทางการเมืองที่มีต่อสมาชิกสภาประเภท ๑ กล่าวคือขอให้เลิกส่งตำรวจดับ ไปคอยติดตามความเคลื่อนไหวของสมาชิกสภาประเภท ๑ เพื่อที่สมาชิกสภาประเภท ๑ จะได้หมดความหวาดกลัวรัฐบาลและมีอิสระในการตัดสินใจใด ^๗ อันเป็นการง่ายต่อการ

^๖ สมุทฺร สุรักชกะ "๒๒ การปฏิวัติไทยและรัฐประหารสมัย ๒๐๔๔ - ๒๕๐๗"
 อ่างแคว หน้า ๓๒๓

^๗ สิริ เปรมจิตต์ "ประวัติศาสตร์ไทยในระบบประชาธิปไตย ๓๐ ปี"
 อ่างแคว หน้า ๓๕๑ - ๓๕๒

ชัชฎงโน้มน้าวให้หันมาสนับสนุนฝ่ายนายปรีดีฯ

นอกจากการดำเนินงานดังกล่าวแล้ว นายปรีดีฯ ยังได้มอบหมายให้นายทองเปลว
 ชลภูมิ รับผิดชอบที่เป็นหัวหน้าในการไปเกลี้ยกล่อมสมาชิกสภาให้คว่ำบาตรรัฐมาลจอมพลฯ^๙
 อันเป็นการรวบรวมคะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่นายทองเปลว ชลภูมิ
 มีความเหมาะสมต่อหน้าที่ดังกล่าว เพราะนายทองเปลวฯ ได้รับการแต่งตั้งเป็นเลขาธิการ
 สภาผู้แทนราษฎรมาตั้งแต่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๕ มีความใกล้ชิดและรู้จักสนิทสนมกับสมาชิก
 สภาอย่างกว้างขวาง แต่ปรากฏว่าหลังจากที่จอมพลฯ หยั่งเชิงอำนาจฝ่ายตรงข้ามโดย
 การลาออกแล้วไม่ยอมออกในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ แล้ว จอมพลฯ ก็มีคำสั่งในฐานะผู้
 บัญชาการทหารสูงสุดปลดนายทองเปลว ชลภูมิ ออกจากตำแหน่งเลขาธิการสภา ให้ไป
 ประจํากรมประสานงานพันมิตร ตั้งแต่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๖ และให้นายจิตตะเสน ปัญจะ
 รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีมาดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาแทน แต่การก่อกำจัด นายทองเปลว
 ชลภูมิ ภัยอันสำคัญของนายปรีดีฯ จากสภา ของจอมพลฯ ครั้งนี้ก็แทบจะไม่มีผลร้ายแรง
 ต่อแผนการคุมเสียงในสภาของนายปรีดีฯแต่อย่างใด เนื่องจากหัวเรี่ยวหัวแรงคนสำคัญของ
 นายปรีดีฯ ยังมีอีกหลายคน อาทิ นายเตียง ภิรัชันท์ นายทองอินทร์ ฐิริพัฒน์ นายจำลอง
 คาวเรือง และนายถวิล อุดล^๙

ในด้านการกระทบกระทั่งระหว่างจอมพลฯ กับนายปรีดีฯ นั้นปรากฏว่าหลังจาก
 การหยั่งเชิงของนายปรีดีฯ โดยการลาออกและไม่ยอมออกในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ แล้ว
 จอมพลฯ ก็เกิดกระทบกระทั่งกับนายปรีดีฯ อีกครั้งหนึ่งในเดือนกันยายน ๒๔๘๖^{๑๐}

^๙ เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๕๑ และ ๓๕๐

^๙ โสภี แหมดำเจียก "๓ นักการเมืองเรื่อรนามของไทย" (พระนคร, โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๕) หน้า ๔๓๖

^{๑๐} ไทยนอย (นามแฝง) "ฝ่ายทองประชาติไทย ๔๒ ปี" เล่ม ๒
 ว่างแล้ว หน้า ๓๗๔ - ๓๗๖

กรณีพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ไปฟ้องจอมพลว่า นายปรีดีฯ มีแผนการที่จะจับจอมพลฯ และจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับสัมพันธมิตร เช่นเดียวกับกรณีที่จอมพลนา โภคสิทธิ์ จับมุตโสลินี ผู้นำอิตาลีเมื่อ ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๘๖ แล้วจัดตั้งรัฐบาลขึ้นไปร่วมกับสัมพันธมิตร นอกจากนั้นพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ได้ฟ้องจอมพลฯ ว่า นายปรีดีฯ ชักชวนให้เข้าร่วมใน ขบวนการเสรีไทย จอมพลฯ จึงเรียกประชุมคณะผู้ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นเมื่อ ๒๒ กันยายน ๒๔๘๖^{๑๑} เพื่อขอความเห็นว่าจะดำเนินการอย่างไรกับนายปรีดีฯ แต่ที่ประชุมขอให้การลงมติไว้อ่อนและให้ตั้ง พล.ท.อ. หลวงอดุลยเดชจรัส พล.ร.ท. หลวงสินธุสงครามชัย พล.ร.ท. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และ พ.อ. วงษ์ เหวงศักดิ์สงคราม เป็น คณะกรรมการไปสอบสวนนายปรีดีฯ ว่ามีแผนการดังกล่าวจริงหรือไม่ ทั้งนี้เพราะที่ประชุมไม่ค่อยจะเชื่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ เท่าใดนัก

นายปรีดีฯ ขอมรับว่าได้พูดจากับพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ในทำนองนั้นจริงแต่เป็นการพูดเล่นสนุก ๆ เท่านั้น มิได้มีแผนการจริงจังแต่อย่างใด ถ้าคิดจะจับจอมพลฯ จริง ก็จะไม่บอกพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ เพราะมีเพื่อนที่ไว้วางใจกว่าพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ มาก^{๑๒} นอกจากนั้นการที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ฟ้องว่านายปรีดีฯ จะให้ พล.ท. พระยาวิจิตวงศ์อุโฆษ เป็นผู้นำจับจอมพลฯ ก็เป็นเรื่องพูดเล่นสนุก ๆ เนื่องจาก พล.ท. พระยาวิจิตฯ ทรามมากแล้วจะไหวไปทำการอย่างนั้นได้อย่างไร คณะกรรมการสอบสวนดังกล่าวจึงกลับไปรายงานจอมพลฯ ว่าเป็นเรื่องเหลวไหล เรื่องกระทบกระทั่งระหว่างจอมพลฯ กับ นายปรีดีฯ ครั้งนี้จึงระงับไป

^{๑๑} สมุทฺร สุรักชกะ เรื่องเดิม หน้า ๓๒๐ - ๓๒๑

^{๑๒} ปรีดี สมมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" ในหนังสือ เบื้องแรกประชาธิปไตย อ่างแลว หน้า ๖๘

แผนการจับตัวจอมพลป้า ของนายปรีดีฯ ครั้งนี้จะเป็นเรื่องเหลวไหลหรือใบ
 เหลวไหลก็ตาม แต่อย่างน้อยที่สุดก็เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ
 ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นผู้ที่อยู่ฝ่ายจอมพลป้า และสะท้อนให้เห็น
 ว่าความไว้วางใจระหว่างจอมพลป้า กับนายปรีดีฯ นั้นมีน้อยลงทุกที จนอาจกล่าวได้
 ว่าความเป็นผู้รวมคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองและรวมงานไกลชิดมาด้วยกันแทบจะหมด
 สิ้นความสำคัญออกไป ความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองได้เข้ามาแทนที่อย่างเห็นได้
 ชัด^{๑๓} แต่คณะผู้ก่อการฯ ก็ไม่ต้องการให้บุคคลชั้นนำทั้งสองแตกแยกกันถึงขั้นแตกหัก
 จึงได้พยายามไกล่เกลี่ยระงับการกระทบกระทั่งมิให้ลุกลามรุนแรงขึ้น

ในปลายปี ๒๔๘๖ งานของขบวนการเสรีไทยทั้งสายภายในและภายนอก
 ประเทศเริ่มติดต่อกันได้ทุกฝ่าย ในขณะที่เดียวกันจอมพลป้า ก็เร่งดำเนินการ
 สร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์อย่างเต็มที่ ภายใต้การอำพรางว่าเป็นแผนการย้ายเมือง
 ทอวงไปอยู่ที่เพชรบูรณ์ ได้มีการเคลื่อนย้ายกำลังทหารและปลูกสิ่งก่อสร้าง ตลอดจน
 ให้กระทรวงพวงกรมส่งผู้แทนไปสำรวจพื้นที่ที่เพชรบูรณ์ และให้เตรียมรวบรวมเอกสาร
 หลักฐานกับสรรพสิ่งของไว้ให้พร้อม เพื่อการโยกย้ายกระชั้นทันกรณีเหตุการณ์
 ถูกเงินเกิดขึ้น ส่วนฝ่ายนายปรีดีฯ นอกจากจะดำเนินงานเสรีไทยอย่างขมุกขมน
 แล้ว การวางแผนคว่ำรัฐบาลในสภาก็ได้มีการปรึกษาหารือกันอย่างจริงจัง นายปรีดีฯ
 ได้ทำการประชุมลับสมาชิกสภาประเภท ๑ ซึ่งรวมอยู่ในขบวนการเสรีไทย ทั้งนี้เพื่อ
 หาวิธีการโค่นรัฐบาลในสภา^{๑๔} นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เสนอว่าควรขมวดางโดย
 การเสนอญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลก่อน อาทิ พล.ท.มังกร
 พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และพล.ต.ประยูร ภมรมนตรี

^{๑๓} วิเทศกรณีย์ "ชีวิตและการต่อสู้ของ ๕๐ รัฐมนตรี" อ่างแล้วหนา

^{๑๔} สมุทรร สุกฤษณะ เรื่องเดิม หน้า ๓๒๕

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แทนนายเตียง ศิริขันธ์ กับนายถวิล อุดล เห็นว่า ควรจะเปิดอภิปรายไม่ว่างใจรัฐบาลทีละคน

* ขณะที่ฝ่ายนายปรีดี ๆ กำลังคิดหาทางโค่นล้มจอมพล. ๆ อยู่อย่างขมกั้เขม่น และคอยโอกาสเหมาะ ๆ อยู่ นั้น จอมพล ป. ๆ ก็กำลังเร่งดำเนินงานตามแผนการสร้าง ฐานทัพที่เพชรบูรณ์อย่างเต็มที่ และเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าวนี้ จอมพล ป. ๆ จึงได้ประกาศพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ ๒๔๘๗ เมื่อ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๗^{๑๕} ทั้งนี้เนื่องจากสภามีใ้คอยู่ระหว่างสมัยประชุม พร้อมกันนั้นได้ แต่งตั้งให้ พ.อ. ชวง เขวงศึกก็สงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขไปประจำ อยู่จังหวัดเพชรบูรณ์ในตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี มีอำนาจบริหารราชการทั้งพื้นที่เพชรบูรณ์ แทนนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๗ นอกจากนั้นยังได้เตรียมการย้ายเมืองหลวง ไปอยู่ที่เพชรบูรณ์ โดยเริ่มให้กระทรวงทุกกระทรวงส่งผู้แทนไปสำรวจพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเตรียมการก่อสร้างสถานที่ราชการขึ้น และให้เตรียมจัดเก็บสรรพสิ่งของทางราชการ บรรจุลงหีบห่อ หากมีคำสั่งย้ายเมื่อใดก็จะสามารถดำเนินการได้ทันที สำหรับทางค่าน สภาผู้แทนราษฎรนั้นก็เช่นกัน เลขาธิการสภาและเจ้าหน้าที่ได้เดินทางไปเพชรบูรณ์ เลือกสภาที่สร้างสภา ที่ทำงานเลขาธิการตลอดจนบ้านพักเจ้าหน้าที่ และเตรียมสรรพ- สิ่งของพร้อมที่จะเคลื่อนย้ายทันทีที่ได้รับคำสั่ง^{๑๖}

^{๑๕}
ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ "รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี" (๒๔๓๕ - ๒๕๑๗)
อ้างแล้ว หน้า ๓๓๐

^{๑๖}
เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๓๑

การสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ภายใต้การอำพรางว่าเป็นการสถาปนาเมืองหลวงใหม่นี้ดำเนินไปอย่างเร่ร่อน. ภัยเหตุที่จอมพลปา ตระหนักดีว่าญี่ปุ่นจะเป็นฝ่ายแพ้สงครามค่อนข้างแน่นอนแล้ว เนื่องจากในระยะตั้งแต่ต้นปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมา หลังจากการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงด้านกองทัพเรือในการรบที่เกาะมิดเวย์ ในเดือนมิถุนายน ๒๕๔๕ แล้ว ญี่ปุ่นเริ่มตกเป็นฝ่ายตั้งรับและถอยร่นเข้าใกล้หมู่เกาะญี่ปุ่นเข้าไปทุกขณะ ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ญี่ปุ่นประสบความพ่ายแพ้อย่างยับเยินในการสู้รบกับสหรัฐฯ ที่หมู่เกาะมาร์แชล ความผันแปรของสถานการณ์สงครามดังกล่าวนี้ทำให้จอมพลปา ต้องรีบเร่งดำเนินการตามแผนการสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ ขณะเดียวกันก็เร่งติดต่อฝ่ายสัมพันธ์มิตรผ่านรัฐบาลจีนที่จงกิง ตามแผนการสุดท้ายกับญี่ปุ่นในขั้นสุดท้าย โดยการตั้งมั่นที่เพชรบูรณ์ทำการสู้รบประวิงเวลาเพื่อคอยความช่วยเหลือจากฝ่ายสัมพันธ์มิตร

แผนการสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์เองได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้ประชาชนไม่พอใจจอมพลปา อย่างรุนแรง^{๑๗} นอกเหนือไปจากความไม่พอใจที่มีอยู่เดิมในเรื่องนโยบายวัฒนธรรม ชาตินิยม และลัทธิผู้นำ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลได้เกณฑ์แรงงานราษฎรไปสร้างถนนยุทธศาสตร์ลพบุรี - เพชรบูรณ์ และปลูกสร้างอาคารในบริเวณจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายการศึกษา ราษฎรที่ถูกเกณฑ์ไปดังกล่าวล้มป่วยและเสียชีวิตลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากความทุพขันดารของเพชรบูรณ์ ฝ่ายนายปรีดีฯ ซึ่งคอยจ้องหาโค่นรัฐบาลในสภาอยู่ก่อนแล้ว จึงได้หยิบเอากรณีเพชรบูรณ์มาเป็นสาเหตุโจมตีรัฐบาลและโน้มน้าวสภากงสมาชิกรัฐสภาให้เห็นถึงความ

^{๑๗} สิริ เปรมจิตต์ "ชีวิตทางการเมืองของจอมพล. พิบูลสงคราม" (พระนคร, อักษรการพิมพ์, ๒๕๐๐) หน้า ๑๔๑ - ๑๔๓ และ "ประวัติศาสตร์ไทย ในระบอบประชาธิปไตย ๓๖ ปี" อ่างแลว หน้า ๒๓๔ - ๒๓๕

จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนรัฐบาลได้อย่างดี โดยที่จอมพลป. มีอำนาจแข็งข้อเท็จจริงใด ๆ
ได้โดยอ้างเหตุผลว่าจะเป็นการทำให้ญี่ปุ่นทราบและเข้าปลดอาวุธ กองทัพไทย ยึดครอง
ประเทศในทันที

*ต่อมาเมื่อ ๕ มิถุนายน ๒๔๘๗ รัฐบาลก็ได้ประกาศพระราชกำหนดจัดสร้าง
พุทธมรณitol พุทธจักราช ๒๔๘๗ ๑๔ โดยอ้างเหตุผลบ่งชี้ว่า เพื่อสถาปนาอาณาบริเวณ
พระพุทธรูป สระบุรี พื้นที่ ๕๖,๕๐๕ ตารางกิโลเมตร เป็นแหล่งกลางของการศึกษา
พุทธศาสนา และการบริหารคณะสงฆ์สืบไป ๑๕ แต่เหตุผลที่แท้จริงของการประกาศ
พระราชกำหนดและสถาปนาพุทธมรณitol ดังกล่าวได้แก่การป้องกันมิให้ญี่ปุ่นเข้ายึดครอง
พื้นที่ระหว่างลพบุรีกับสระบุรี อันเป็นพื้นที่หลังแนวรบของกองทัพที่ ๒ ๒๐ ทั้งนี้เนื่อง
จากก่อนหน้านี้ญี่ปุ่นได้ส่งนายทหารไปตรวจสอดแนมเคลื่อนไหวที่ เพชรบูรณ์ และเกิดความ
ระแวงในตัวจอมพลป. เป็นอย่างมาก จึงหาทางที่จะควบคุมความเคลื่อนไหวของฝ่ายไทย
ที่เพชรบูรณ์ โดยจะส่งกำลังทหารไปประจำอยู่ที่สระบุรี - ลพบุรีดังกล่าว จอมพลป.
จึงหาทางออกโดยประกาศให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นแหล่งกลางทางพุทธศาสนาเสีย

การประกาศพระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับของจอมพลป. ดังที่กล่าวมานี้ทำให้
ฝ่ายนายปรีดีฯ สบโอกาสเหมาะที่จะดำเนินการตามแผนโค่นล้มรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎร
ทันที กล่าวคือฝ่ายนายปรีดีฯ ได้ตัดสินใจที่จะลงมติคิดว่าพระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับของ
จอมพลป. ในวันที่รัฐบาลเสนอพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับดังกล่าว
เข้าสู่สภาภายหลังจากที่เปิดสมัยประชุมแล้ว แผนการในขั้นแรกคือให้สมาชิกสภาที่ได้

๑๔ ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๓๔ วันที่ ๕ มิถุนายน
๒๔๘๗

๑๕ ประกาศสถาปนาพุทธมรณitol ลงวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๘๗

๒๐ วิเทศกรณีย์ "ไทยกับสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒" อ่างแคว หน้า ๘๖๒

รวบรวมเสียงกันไว้แล้วรวมกันโจมตีพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับ^{๒๑} เพื่อหวังเสียงดูว่าผู้ไม่สนับสนุนรัฐบาลมากน้อยเพียงใด และหวังทำให้รัฐบาลว่าจะมีปฏิกิริยาประการใดหากเกิดการลงมติในสภาในวันนั้น หากสมาชิกสภาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับฝ่ายนายปรีดีฯ และต่อต้านรัฐบาล ก็จะดำเนินการตามแผนขั้นเด็ดขาดต่อไป นั่นคือการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งหมด^{๒๒} ในการโจมตีพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับของรัฐบาลครั้งนี้ ฝ่ายนายปรีดีฯ ได้กำหนดตัวสมาชิกสภาการมถลาและมีผู้ปากดี เตรียมโจมตีรัฐบาลไว้อย่างเรียบร้อย

๔.๒ ความพ่ายแพ้ของจอมพลป. พิมพ์สงครามในสภาผู้แทนราษฎร

รัฐบาลจอมพลป. ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร เมื่อ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗ หลังจากสภาได้เปิดสมัยประชุมสามัญ เมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๗^{๒๓} ก่อนการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวสภาได้ทำการประชุมเมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๘๗ ทำการเลือกนายพลอด วิเชียร ณ สงขลา (ระยamananราชเทวี) เป็นประธานสภา และนายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภา การที่บุคคลทั้งสองได้รับเลือกเป็นประธานและรองประธาน

^{๒๑} สิริ เปรมจิตต์ "ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย ๓๐ ปี" อางแฉว หน้า ๒๓๘ - ๒๓๙

^{๒๒} สมุทรร สุรักชณะ เรื่องเคิม หน้า ๓๖๕ - ๓๖๖ (เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายนายปรีดีฯ มิได้มีความมั่นใจว่าหากสามารถคว่ำพระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับของรัฐบาลได้แล้ว จอมพลป. ก็จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี)

^{๒๓} ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ เรื่องเคิม หน้า ๔๓๓

สภา ครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าฝ่ายนายปรีดีฯ สามารถควบคุมคะแนนเสียงข้างมากในสภาไว้ได้แล้ว ด้วยเหตุนี้ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครนคร เพชรบูรณ์เมื่อ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗ บรรดาสมาชิกสภาฝ่ายนายปรีดีฯ จึงร่วมมือกันโจมตีรัฐบาลจอมพลฯ อย่างรุนแรง^{๒๔} โดยมีได้เกรงกลัวว่านางของจอมพลฯ แต่อย่างใด

นายโประ ตมาหาร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้แถลงหลักการและเหตุผลในการเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวต่อสภาในนามของรัฐบาลมีสาระสำคัญว่า

"การที่รัฐบาลจำเป็นต้องเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวต่อสภา ก็เนื่องจากเหตุผลที่รัฐบาลได้ออกพระราชกำหนดให้จัดบริหารราชการในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นนครเพชรบูรณ์ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดเกี่ยวกับระเบียบในองค์การบริหารของจังหวัดเพชรบูรณ์ขึ้นไว้เป็นพิเศษให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การที่รัฐบาลสร้างนครเพชรบูรณ์ขึ้นก็เพื่อว่าเมื่อถึงคราวจำเป็นต้องอพยพกันแล้ว จังหวัดนี้ก็จะเป็นส่วนสำคัญในการที่จะช่วยอพยพ ส่วนกิจการตลอดจนองค์การต่าง ๆ ที่มีการเกี่ยวข้องก็จะมีจุดรวมงานอยู่ที่นั่น และเมื่อได้จัดจังหวัดเพชรบูรณ์ขึ้นให้มีฐานะพร้อมกับเหตุการณ์แล้ว รัฐบาลก็จะขยายฐานะของข้าหลวงประจำจังหวัดให้มีฐานะใหญ่สุดที่จะประสานงานต่างๆ เหล่านั้นต่อไป"^{๒๕}

^{๒๔} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๘/๒๔๘๗ (สามัญ)
สมัยที่ ๒ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗

^{๒๕} วิเทศกรณีย์ "ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย" เล่ม ๑
อ้างแล้ว หน้า ๗๒๐

เมื่อพิจารณาต้อยแถลงแสดงหลักการและเหตุผลของฝ่ายรัฐบาลแล้ว จะเห็นได้ว่ามิได้เป็นการชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงของการยกฐานะจังหวัดเพชรบูรณ์แต่อย่างใด ถ้อยแถลงของนายโประ สมานหาร ดังกล่าวอ้างเหตุผลในคำให้การ เตรียมจังหวัดเพชรบูรณ์ไว้สำหรับการอพยพเมื่อสถานการณ์ถึงขั้นจำเป็น ดังนั้นจึงต้องสร้างเพชรบูรณ์ขึ้นเป็นนคร ซึ่งฐานะเท่าเทียมกับกรุงเทพฯ ทั้งนี้เพื่อเตรียมรับการอพยพ โดยการยกฐานะเพชรบูรณ์ให้พร้อมไว้ก่อน เพื่อเตรียมรับสถานการณ์ ฝ่ายรัฐบาลมิได้ชี้แจงเหตุผลแท้จริงที่โครงการสร้างงานที่พที่เพชรบูรณ์ตามแผนการสู้รบกับญี่ปุ่น ดังการเปิดเผยของจอมพลปา ภายหลังสงครามยุติลง นอกจากนั้นในการประชุมสภาเมื่อ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗ จอมพลปา ก็มีใ้เข้าร่วมประชุมด้วย ๒๖ บรรดาสมาชิกสภาฝ่ายนายปรีดีฯ ที่ได้เตรียมการมาก่อนแล้วจึงได้โอกาสโจมตีรัฐบาลอย่างเต็มที่ ตามแผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพลปา เพราะฉะนั้นถึงแม้นายโประ สมานหาร จะได้ชี้แจงเป็นทำนองแย้ม ๆ ว่ามีความจำเป็นที่ไม่สามารถจะแสดงรายละเอียดต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ได้ เนื่องจากจะเป็นผลเสียหาย สมาชิกสภาฝ่ายนายปรีดีฯ ก็ยังคงอภิปรายคัดค้านอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุที่มีเจตนาที่ว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวอยู่แล้ว

ฝ่ายนายปรีดีฯ ซึ่งรวมกลุ่มกันเป็นฝ่ายค้านในสภาอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรก ๒๗ ได้อภิปรายคัดค้านพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยมีเหตุผลสำคัญอันเป็นการโจมตีร่องโหว่ของฝ่ายรัฐบาลที่ไม่สามารถชี้แจงเหตุผลในรายละเอียดได้ โดยเฉพาะเหตุผลเรื่องการอพยพที่ฝ่ายนายปรีดีฯ โจมตีว่า "จังหวัดเพชรบูรณ์ ทุกกันดารมากไม่เหมาะสำหรับการอพยพ

๒๖ . ๒
 ทานผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม "บันทึกความทรงจำ" ในหนังสือ
 เบื้องแรกประชาธิปไตย อ่างแล้ว หน้า ๕๗๒

๒๗
 การรวมกลุ่มการเบี่ยงในสภาผู้แทนราษฎรของฝ่ายนายปรีดีฯ ครั้งนี้อาจถือ
 ได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญ อันเป็นพรรคการเมืองที่
 สนับสนุนนายปรีดีฯ ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี ๒๔๘๕ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง

ประชาชนไปอยู่ที่นั่น นอกจากนั้นก็ไม่ใช่ชาวอพยพไปเพชรบูรณ์แล้วประชาชนจะพลตกภัย
 จากสงครามแต่อย่างใด ความสมบูรณ์พูนสุขที่จะให้แก่ประชาชนก็ไม่มี การสร้างนคร
 เพชรบูรณ์จึงไม่เหมาะสม เพราะถึงแม้จะไม่มั่นคงเพชรบูรณ์ ราษฎรก็อาจจะอพยพไป
 อยู่จังหวัดเดิมก็ได้ ดังนั้นจึงไม่ควรตั้งเป็นนครบาลเพชรบูรณ์ และสภาพก็ไม่ความ อนุมัติ
 พระราชกำหนดฉบับนี้" นายโประ ฆมาหาร ฝ่ายรัฐบาลได้ลุกขึ้นชี้แจงว่า "การ
 สร้างนครเพชรบูรณ์นั้นเป็นการเริ่มสร้างเมืองหลวงใหม่ ได้มีการตั้งงบประมาณไว้
 ก่อนแล้วในยามปกติ แต่ในยามคับขันเช่นนี้รัฐบาลจำเป็นต้องรีบดำเนินการปรับปรุง
 งานอย่างเร่งด่วน จึงต้องออกพระราชกำหนดดังกล่าวก่อนที่สภาจะเปิดประชุม เพื่อ
 ให้ทันกับสถานการณ์คับขันจึงจำเป็นต้องยกฐานะเพชรบูรณ์เป็นกรณีรีบด่วน แต่กระนั้น
 รัฐบาลก็จะพยายามแจกจ่ายเงินที่เหลือจ่ายนำไปปรับปรุงเพชรบูรณ์ต่อไป ทั้งนี้เป็น
 เพียงการชี้แจงคร่าว ๆ ถ้าจะชี้แจงรายละเอียดเรื่องเพชรบูรณ์ ทางรัฐบาลก็ขอเรียน
 ตรง ๆ ว่าชี้แจงมาก ๆ คุณเหมือนจะไม่ดี จึงขอสถิกไว้เล็กน้อยเท่านั้น" ๒๘

สิ่งที่ได้กล่าวแล้วว่า ฝ่ายนายปรีดีฯ ได้เตรียมแผนการโค่นล้มรัฐบาล โดย
 การคว่ำพระราชบัญญัติดังกล่าวมาก่อนแล้ว ถึงแม้ว่าฝ่ายรัฐบาลจะพยายามแก้ไขข้อ
 ของใจและแย้มให้ทราบว่ามี ความจำเป็นที่ไม่อาจชี้แจงรายละเอียดได้ ก็ไม่ได้ทำให้
 สถานการณ์ฝ่ายรัฐบาลดีขึ้นแต่อย่างใด ความเสียเปรียบในเรื่องที่ไม่สามารถชี้แจง
 เหตุผลแท้จริงโดยละเอียด ตลอดจนความเสียเปรียบในเรื่องที่ประชาชนไม่พอใจการ
 เกณฑ์แรงงานและการล้มป่วยเสียชีวิตของประชาชนที่เพชรบูรณ์ ทำให้รัฐบาลตกอยู่ใน
 ภาวะคับขัน โดยฝ่ายนายปรีดีฯ เป็นฝ่ายได้เปรียบอย่างเห็นได้ชัด คำอภิปรายคัดค้าน
 รัฐบาลที่นับว่ารุนแรงที่สุดได้แก่คำอภิปรายของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผู้แทนราษฎร

๒๘
 วิเทศกรรณีย์ "ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย"

อุบลราชธานี ที่มีสาระสำคัญว่า

"ปัญหาสำคัญ ๓ ประการอันเป็นเหตุผลสำคัญที่สภาไมควรรอนุมัติพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้แก่ ประการแรก เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๒ ประการที่สอง เหตุผลในการออกพระราชกำหนดที่จะถือว่าเป็นกรณีฉุกเฉิน และประการที่สาม การก่อสร้างเพื่อเตรียมรับการอพยพ กล่าวคือ การรับออกพระราชกำหนดตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๒ นั้น มิใช่เพราะเหตุที่รัฐบาลอ้างว่าเป็นกรณีฉุกเฉิน ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลออกพระราชกำหนดก่อนเปิดสมัยประชุมไม่ถึงหนึ่งเดือน แต่เป็นเหตุที่รัฐบาลฉวยโอกาสตราพระราชกำหนดดังกล่าวขึ้นก่อน เพื่อเป็นการผูกมัดสภาว่าเมื่อรัฐบาลกระทำการหนึ่งการใดไปแล้ว ก็ถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยควรรอนุมัติไปไต่ ทั้งนี้ควยรัฐบาลเกรงว่าหากเสนอเป็นพระราชบัญญัติแล้ว ก็จะมีเสียงคัดค้านมาก ควยเหตุนี้การรับตราพระราชกำหนดดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยหลักการรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๒" ๒๘

คำอภิปรายคัดค้านโดยอ้างหลักการรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๒ ของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นับเป็นการหักล้างเหตุผลของฝ่ายรัฐบาลที่อ้างว่าเป็นกรณีฉุกเฉินในภาวะคับขัน ที่กองตราพระราชกำหนดออกไปก่อนแล้วจึงนำเสนอต่อสภา เพื่ออนุมัติภายหลัง อันที่จริง

๒๘
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช ๒๔๗๕ มาตรา ๕๒
ระบุไว้ว่า "ในเหตุฉุกเฉินซึ่งจะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้ทันทางที่มิได้ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ไว้บังคับตั้งเช่น พระราชบัญญัติก็ได้ ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรต่อไป ท่านให้นำพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อสภาเพื่อขออนุมัติ ถ้าสภาอนุมัติแล้ว พระราชกำหนดนั้นก็เป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้าสภาไม่อนุมัติไซ้ พระราชกำหนดก็เป็นอันตกไป ฯลฯ คำอนุมัติและไม่อนุมัติที่กล่าวนี้ ท่านว่าให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ"

จอมพลฯ เชื่อมั่นว่าการตราพระราชกำหนดในระหว่างที่สภามิได้อยู่ในสมัยประชุมแล้ว นำเสนอต่อสภาเพื่ออนุมัตินั้นคงจะไม่เป็นสิ่งที่ยากเย็นแต่อย่างใด เนื่องจากจอมพลฯ เคยเสนอพระราชกำหนดต่อสภามากหลายฉบับ และได้รับการอนุมัติด้วยดีตลอดมา แต่ในครั้งนี้จอมพลฯ มิได้วางรูปมาก่อนว่าฝ่ายตรงข้ามได้เตรียมการโค่นล้มตนในสภา จอมพลฯ จึงมิได้คำนึงถึงหลักการรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๒ เท่าใดนัก ด้วยเหตุนี้จึงมิได้เรียกประชุมสภาเป็นกรณีพิเศษ เพราะหากว่าพระราชกำหนดดังกล่าวคงจะผ่านสภาด้วยดีดังเช่นที่เคยเป็นมา ซึ่งนับเป็นการเปิดช่องโหว่ให้ฝ่ายนายปรีดีฯ โจมตีได้อย่างมีเหตุมีผล ทั้งนี้เพราะรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาตรา ๕๒ วรรคแรกระบุไว้ว่า "ในเหตุฉุกเฉินจึงจะเรียกประชุมสภาแทนราษฎรให้ทันพอที่มิได้ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ไว้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติได้" ตามหลักการนี้ฝ่ายนายปรีดีฯ สามารถหักล้างเหตุผลของฝ่ายจอมพลฯ ได้ว่าไม่ใช่เป็นกรณีฉุกเฉินที่จะเรียกประชุมสภาไม่ได้แต่อย่างใด การตราพระราชกำหนดในระยะเวลายังไม่ถึงหนึ่งเดือนก่อนเปิดสมัยประชุมสภา จึงเป็นการผูกมัดสภาซึ่งไม่ถูกต้องตามความมุ่งหมายของหลักการนี้

นอกจากจะสามารถหักล้างเหตุผลตามหลักการรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้โดยดีแล้ว นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ยังได้หยิบยกเอากรณีการเกณฑ์แรงงานราษฎรมาทำการก่อสร้างที่เพชรบูรณ์ เพื่อเตรียมรับการอพยพขึ้นโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรงว่าเป็นการทำความเดือดร้อนอย่างมหันต์แก่ประชาชน นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ โจมตีรัฐบาลว่า "หากการสร้างนครบาลเพชรบูรณ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นเมืองหลวงจริงแล้ว คณะรัฐมนตรีก็ต้องย้ายไปอยู่ที่นั่น ซึ่งพระกัณธการเป็นอย่างยิ่งไม่เหมาะสมสำหรับคณะรัฐมนตรี การตราพระราชกำหนดยกฐานะจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นนครก็ไม่ไหวว่าเมื่อเพชรบูรณ์เป็นนครแล้วก็จะเหมาะสมกับคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้เพราะรัฐบาลเกณฑ์แรงงานราษฎรไปเจ็บป่วยล้มตายที่เพชรบูรณ์เป็นจำนวนมาก อาทิ เกณฑ์จากอุบลราชธานี หกพันกว่าคน ตายเสียร้อยละสิบก็หกกรวยคน และป่วยเป็นมาเลเรียเรื้อรังอีกกรวยละห้าสิบ จึงขอความกรุณาจากสมาชิกสภาให้พิจารณาถี่ถ้วนถี่ว่าจากจำนวนประชาชน

สิบจังหวัดที่ถูกเกณฑ์ไปนั้นมีจำนวนไม่ต่ำกว่าแสนคน ตายเสียร้อยละสิบก็ไม่ต่ำกว่าหนึ่งหมื่นคน และที่เจ็บป่วยก็มีอีกมาก ทั้งนี้เพื่อสร้างเพชรบูรณ์ให้เป็นนคร ถ้าหากเห็นว่าเพชรบูรณ์ไม่เหมาะสมกับคณะรัฐมนตรี เช่นนี้แล้วจะเหมาะสมกับประชาชนได้อย่างไร ขอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่กำลังเคี้ยวครี เพราะฉะนั้นจึงขอรองสมาชิกสภาไปรคอย่ารับหลักการร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เลย" ๓๐

เมื่อพิจารณาคำอภิปรายคำอภิปรายคัดค้านรัฐบาลของฝ่ายนายปรีดีฯ ดังที่กล่าวมาและพิจารณาดังความไม่พร้อมของฝ่ายรัฐบาลที่จะตอบโต้กับฝ่ายนายปรีดีฯ แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นธรรมดาอยู่ที่ฝ่ายนายปรีดีฯ ที่เตรียมการมาพร้อมกว่าจะประสมชัยชนะในการคว่ำพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ อันนับเป็นชัยชนะตามแผนการขั้นแรกที่กำหนดไว้ว่าจะลงใจมตที่พระราชบัญญัติของรัฐบาลก่อน เพื่อหยั่งเสียงว่าจะมีเสียงสนับสนุนมากน้อยเพียงใด กล่าวคือหลังจากได้ทำการอภิปรายมาพอสมควรแล้วที่ประชุมสภาก็โหวตมติคว่ำคะแนน ๔๘ ต่อ ๓๖ ไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ ๓๑ ซึ่งนับเป็นความพ่ายแพ้ครั้งแรกในชีวิตการเมืองของจอมพลป. ในสภาผู้แทนราษฎร

ฝ่ายนายปรีดีฯ เมื่อประสมชัยชนะขั้นแรกตามแผนการโค่นล้มรัฐบาลในสภาแล้ว ก็ได้ดำเนินการตามขั้นที่สองต่อไปคือการคว่ำพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนด

๓๐ วิเทศกรณีย์ "ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย" เล่ม ๑
อ้างแล้ว หน้า ๗๒๘ - ๗๓๐

๓๑ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๔ / ๒๔๘๗ (สามัญ)
สมัยที่ ๒ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๘๗

จัดสร้างพุทธบรมมณฑล ซึ่งรัฐบาลเสนอเข้าสู่สภาเมื่อ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๘๗^{๓๒} ในการ
 นี้ พล.ต.ประยูร ภมรมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้เสนอร่างพระ-
 ราชบัญญัติดังกล่าวต่อสภาในนามของรัฐบาล โดยให้เหตุผลว่า "เพื่อกำเนินการจัดสร้าง
 นครศักดิ์สิทธิ์แห่งพระพุทธศาสนา ให้เป็นแหล่งกลางที่ชุมนุมแห่งการศึกษา เสาะคนพระ-
 พุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรม เป็นที่รวมประสิทธิ์ฐานแห่งศาสนวัตถุโบราณทั่วราชอาณาจักร
 และเป็นที่ตั้งแห่งการบริหารพระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ทั้งเป็นนิवासมณฑลของ
 พุทธมานะกะชนโดยเฉพาะอีกด้วย" พล.ต.ประยูร ภมรมนตรี ชี้แจงเหตุผลที่ต้องรีบ
 ตราเป็นพระราชกำหนดก่อนว่า "การสร้างพุทธบรมมณฑล เป็นกรณีพิเศษที่คณะสงฆ์ชั้นมณฑล
 และทางรัฐบาลได้เรียนถามคณะสงฆ์แล้ว ทางคณะสงฆ์ให้ความเห็นว่าการประกาศสถา-
 ปนาในวันตรึงมงคล นั้นคือวันวิสาขบูชาปุณณิมซึ่งตรงกับวันที่ ๕ มิถุนายน รัฐบาลเห็นว่า
 เป็นกรณีจำเป็นและเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง จึงได้ออกพระราชกำหนดดวงหน้า ใน
 ขณะที่ไม่มีการประชุม และถ้าจะรอไปอีกปีก็อาจจะไม่ตรงกับวันประชุมปีหน้าก็ได้"
 นอกจากนั้นการที่ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธศาสนา จึงเป็นการสมควรที่จะมีแหล่งกลาง
 แห่งพระพุทธศาสนา ดังเช่นศาสนาอื่น ๆ ที่มีแหล่งกลางด้วยกันทั้งนั้น อาทิ ศาสนาฝ่าย
 โรมันคาทอลิก และนิกายมะหะหมัด ซึ่งต่างก็มีเมืองสำคัญเป็นแหล่งกลาง ในด้านการ
 บริหารดำเนินการพุทธบรมมณฑล ก็ได้รับความร่วมมือด้วยดีทั้งจากฝ่ายอาณาจักรคือคณะ
 กรรมการจากรัฐบาลและฝ่ายพุทธจักรคือคณะกรรมการจากคณะสงฆ์ ใ้ร่วมกันบริหาร
 พุทธบรมมณฑล ด้วยเหตุนี้จึงควรที่มวลสมาชิกผู้เลื่อมใสในศาสนาจะมีความศรัทธาและ
 อนุโมทนาในการจัดตั้งพุทธบรมมณฑลให้เป็นไปตามความประสงค์โดยทั่วกัน"^{๓๓}

^{๓๒} ประเสริฐ ปัทมะสุกนธ์ เรื่องเดิม หน้า ๔๓๖

^{๓๓} หัก คาวเรือง "เบื้องหลังสังหารโหด ๔ อดีตรัฐมนตรี" (พระนคร,
 โรงพิมพ์อักษรศาสตร์, ๒๕๐๘) หน้า ๒๔๘ - ๒๕๓

การที่ฝ่ายรัฐบาลอาจเอาพุทธศาสนาเป็นเหตุผลในการจัดตั้งพุทธมรณทลใน
 ครั้งนี้นั้นได้ก่อให้เกิดความลำบากแก่บรรดาสมาชิกสภาฝ่ายนายปรีดีฯ อยู่บ้างไม่มาก
 ก็น้อย ทั้งนี้เพราะการอภิปรายคัดค้านจะต้องอยู่ในกรอบขอบเขตที่ไม่ไปกระทบกระเทือน
 ต่อศาสนาหรือคณะสงฆ์ แต่อย่างไรก็ดีฝ่ายนายปรีดีฯ ที่ได้เตรียมการมาเป็นอย่างดีแล้ว
 ก็ยังคงสามารถอภิปรายคัดค้านอย่างมีเหตุผลโดยอ้างเอาผลประโยชน์ของประชาชนมา
 ก่อน บรรดาสมาชิกสภาประเภท ๑ ฝ่ายนายปรีดีฯ อาทิ ร. ห. อุ. นิตยสุข ผู้แทน-
 ราษฎรนครราชสีมา นายทองอยู่ เอี่ยมบุญคุ้ม ผู้แทนราษฎรพระนคร-นนทบุรี นายฟอง
 สิทธิธรรม ผู้แทนราษฎรอุบลราชธานี นายเตียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรอุบลฯ นายพัน
 สุพรรณสาร ผู้แทนราษฎรพระนครศรีอยุธยา นายทัน พนมวิกุล ผู้แทนราษฎรบุรีรัมย์
 นายแก้ว สิงห์คเชนทร์ ผู้แทนราษฎรพิจิตร นายเตียง ศิริขันธ์ ผู้แทนราษฎรสกลนคร
 และ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ได้ร่วมกันอภิปรายคัดค้านรัฐบาล^{๓๔} สรุปเหตุผลที่คัดค้าน
 ได้ว่าเป็นการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยโดยไม่จำเป็นทำให้สินค้ราคาแพงขึ้น แทนที่จะมุ่งปรับปรุง
 ความเป็นอยู่ของราษฎรที่ทุกข์ยากในภาวะสงคราม ซึ่งหากเป็นยามปกติก็จะไม่คัดค้าน
 รัฐบาลเลย นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างความเคืองครอนแก่ประชาชนในจังหวัดสระบุรี
 และพระนครศรีอยุธยา โดยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จำนวนมาก ซึ่งมีทั้งเรือกสวน
 ไรนา และแม่กระทิงตลอด ซึ่งอยู่ในปริมาณที่พระราชกำหนดบัญญัติไว้

พล.ต. ประยูร ภมรมนตรี ลูกเขยซึ่งแจ้วว่า "เรื่องจัดตั้งพุทธมรณทลเป็น
 เรื่องเดิมก่อนเรื่องเพชรบูรณ์ เป็นเรื่องคำริไวก่อนแล้ว แต่มาขอขยายเป็นพุทธมรณทล
 ไม่ใช่เรื่องการสร้างเมืองหลวง หากแต่เพียงจะให้เป็นที่แห่งกลางทางพุทธศาสนา ส่วน
 เรื่องฟุ่มเฟือยและทำให้สินค้แพงขึ้นนั้น รัฐบาลมีวิธีแก้ไขป้องกันโดยใช้วิธีช่วยตัวเอง

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๕๓

เนาอิฐปูนเอง ตักไม้ไผ่เอง ขนส่งก็จะสร้างเกวียนขึ้น ปลูกแล้วจะไม่กระทบกระ-
เทือนราคาสินค้าในท้องตลาด นอกจากนั้นยังจะเป็นการบำรุงส่งเสริมพุทธศาสนา จะ
ทำให้ประชาชนเห็นใจรัฐบาลได้มีพระเจ้าเป็นที่พึ่ง เป็นส่วนหนึ่งที่จะให้มีความสุขนั้น
เอง" ๓๕

การแถลงชี้แจงเหตุผลของรัฐบาลกรณีจัดสร้างพุทธมรณทลิ่ง เช่นเดียวกับกรณี
สร้างเมืองหลวงที่เพชรบูรณ์ กล่าวคือ มิได้ชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงในคานการวางแผน
ยุทธการทางทหารที่จะสร้างฐานทัพและป้องกันมิให้กองทัพญี่ปุ่นเข้ายึดครองพื้นที่หลังแนว
รบในบริเวณจังหวัดสระบุรี แต่กลับไปแถลงแสดงเหตุผลคานศาสนา ซึ่งเป็นเรื่อง
ที่มีข้อโหว่มากมายซึ่งฝ่ายนายปรีดีฯ โจมตีว่าในภาวะสงครามนั้นสิ่งที่รัฐบาลน่าจะตอง
คำนึงถึงมากที่สุดได้แก่ความเป็นอยู่ของราษฎร แต่รัฐบาลกลับไปดำเนินการในสิ่งฟุ่ม-
เฟือย อันก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน การที่ พล.ต. ประยูร ภมรมนตรี
อ้างว่าไคดำริจะตั้งพุทธมรณทลิ่งมาก่อนการสร้างนครเพชรบูรณ์นั้นกลับเป็นการเปิดช่อง
โหว่ให้แก่ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ที่ด้วยโอกาสโจมตีว่า "การเสนอพระราชบัญญัติ
อนุวัติพระราชกำหนดฉบับนี้เป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๒ ทั้งนี้เนื่อง
จากแทนที่รัฐบาลจะเสนอเป็นร่างพระราชบัญญัติต่อสภาในการประชุมสมัยวิสามัญระหว่าง
๑ พฤศจิกายน - ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๖ ทั้ง ๆ ที่ทราบว่าจะไม่อาจรอไปอีกปีได้
แต่รัฐบาลกลับมิได้เตรียมการให้พร้อมแต่อย่างใด นอกจากนั้นเหตุการณ์เช่นนี้ก็มิใช่
กรณีฉุกเฉินถึงกับจะเรียกประชุมสภาไม่ได้" ๓๖

๓๕ วิเทศกรณีย์ "ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย"
เล่ม ๑ อ่างแลว หน้า ๗๓๓ - ๗๓๔

๓๖ หัก คาวเรื่อง เรื่องเดิม หน้า ๒๕๔ - ๒๕๕

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นผู้ที่อภิปรายคัดค้านรัฐบาล เป็นคนสุดท้ายและเป็นผู้เสนอให้มีการอภิปรายเพื่อลงมติต่อไป โดยที่ทางฝ่ายรัฐบาลก็มีโต้ทักท้วงแต่อย่างใด ทั้ง ๆ ที่การอภิปรายของ พ.ต.ประยูร ภมรมนตรี ก็มีก่อให้เกิดความสว่างหรือเหตุผลเพียงพอแก่สภา สมาชิกในคณะรัฐบาลจอมพลฯ คนอื่น ๆ ก็ไม่ยอมลุกขึ้นชี้แจงเหตุผลหรือความจำเป็นใด ๆ ในการที่คงจัดสร้างพุทธมรณพล คงปล่อยให้ พ.ต.ประยูร ภมรมนตรี รั้งหน้าอยู่คนเดียว ในที่สุดที่ประชุมก็ลงมติด้วยคะแนนลับ เช่นเคยตามมติของ ร.ท.ประจวบ มหาขันธุ์ ซึ่งมีผู้รับรอง ๒๑ คน ถูกต้องตามข้อบังคับว่าผลการลงมติปรากฏว่าที่ประชุมสภาไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธมรณพลด้วยคะแนนเสียง ๔๓ ต่อ ๔๑ ^{๓๗} นับเป็นความพ่ายแพ้อย่างยับเยินของจอมพลฯ ในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเกิดขึ้นถึงสองครั้ง ในช่วงระยะเวลาเพียง ๓ วัน และนับเป็นความสำเร็จอย่างงดงามของฝ่ายนายปรีดีฯ ที่แผนการโค่นล้มรัฐบาลในสภาชั้นแรกถูกลงไปด้วยดี

การที่สภาไม่อนุมัติพระราชบัญญัติทั้ง ๒ ฉบับ ของรัฐบาลดังกล่าวทำให้พระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับ เป็นอันตกไป ตามมาตรา ๕๒ วรรค ๒ ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่ระบุไว้ว่า "ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรต่อไป ท่านให้นำพระราชกำหนด (ที่รัฐบาลตราขึ้นในระหว่างสภาไม่อยู่ในสมัยประชุม) นั้น เสนอต่อสภาเพื่ออนุมัติ แล้วพระราชกำหนดนั้นก็จะเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้าสภาไม่อนุมัติไซ้พระราชกำหนดก็เป็นอันตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ไซ้พระราชกำหนดนั้น" ความพ่ายแพ้ของจอมพลฯ ในสภาครั้งนี้ หากพิจารณาอีกแง่หนึ่งแล้วจะเห็นได้ว่ามิใช่เรื่องผิดศีลธรรมคาแต่อย่างใด ทั้งนี้ก็เนื่อง

๓๗

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๕/๒๔๘๗ (สามัญ)

สมัยที่ ๒ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๘๗

จากการวางแผนการเป็นอย่างดีมาก่อนของฝ่ายนายปรีดีฯ ที่ได้เตรียมการและคอย
โอกาสมาตลอด ในขณะที่ความนิยมในตัวจอมพลป้า และรัฐบาลตกต่ำลงถึงขีดสุด แผน
การเข้าคุมเสียงในสภาของฝ่ายนายปรีดีฯ ดำเนินมาควยดีที่ละชั้นจนกระทั่งสามารถ
สนับสนุนฝ่ายตนให้ขึ้นเป็นประธาน และรองประธานสภาได้ การฉวยโอกาสโจมตีพระ-
ราชบัญญัติทั้ง ๒ ฉบับดังกล่าวจึงเป็นนโยบายที่ประชาชนไม่ค่อยจะพอใจนั้นก็มิใช่เป็น
การเสียมากมายแต่อย่างใด เพราะสมาชิกสภาทั้งสองประเภทส่วนใหญ่ต่างก็ตระ-
หนักดีในความไม่พอใจของราษฎรอยู่แล้ว^{๓๘} ความหวาดเกรงในอำนาจของจอมพลป้า
จึงมิใช่อุปสรรคสำคัญสำหรับฝ่ายนายปรีดีฯ ในการชักจูงให้สมาชิกสภาเห็นดีงามไปกับ
การยกเลิกกฎหมายผลประโยชน์ของประชาชน อันเป็นหน้าที่สำคัญที่สุดของสมาชิกสภาผู้-
แทนราษฎร

ควยเหตุนี้ความเสียหายเปรียบของจอมพลป้า หรือความไม่สามารถที่จะชี้แจง
เหตุผลที่แท้จริงของการตราพระราชกำหนดทั้ง ๒ ฉบับดังกล่าว โดยอ้างว่าเป็น
ความลับทางราชการทหารนั้น จึงมิใช่สาเหตุสำคัญที่ทำให้จอมพลป้า ต้องประสบความ
พ่ายแพ้ในสภาแต่อย่างใด เพราะถึงแม้จอมพลป้า จะยอมไปชี้แจงในสภากรณีสร้าง
นครเพชรบูรณ์ตามคำขอของหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์^{๓๙} หรือยอมไปชี้แจงเหตุผล
ของการจัดสร้างพุทธมรณทัณฑ์ก็ตาม การชี้แจงดังกล่าวก็คงจะไม่มีผลทำให้จอมพลป้า
ชนะในการลงมติแต่อย่างใดไม่ว่าเหตุที่ฝ่ายนายปรีดีฯ สามารถคุบเสียงในสภาไว้ได้
อย่างแน่นแฟ้น โดยการสนับสนุนจากสมาชิกสภาทั้ง ๒ ประเภทเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งได้

^{๓๘} ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"
ในหนังสือ เบื้องแรกประชาธิปไตย อ่างแลว หน้า ๗๑

^{๓๙} ทานูหญิงละเอียก พิบูลสงคราม "บันทึกความทรงจำ" ในหนังสือ
เบื้องแรกประชาธิปไตย อ่างแลว หน้า ๕๗๒

เห็นแล้วว่าไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องสร้างนครเพชรบูรณ์และพุทธชินมณฑล ความตกต่ำของจอมพลฯ เนื่องจากการดำเนินนโยบายพลาดพลั้งทั้งคานการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศกับการเตรียมพร้อมของฝ่ายนายปรีดีฯ จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้จอมพลฯ ประสบความพ่ายแพ้ในรัฐสภาเป็นครั้งแรก

นอกจากนั้น สถานการณ์สงครามในวสันปี ๒๔๘๗ ซึ่งได้ผันแปรไปจนเห็นดวงแพะของฝ่ายอักษะอย่างชัดเจนก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สมาชิกสภาส่วนใหญ่มหันมาสนับสนุนนายปรีดีฯ เนื่องจากขบวนการเสรีไทยของนายปรีดีฯ มีชายรายงานที่กว้างขวางและได้เริ่มงานต่อต้านญี่ปุ่นมาก่อนจอมพลฯ ๕๐ สมาชิกสภาส่วนใหญ่มักทราบดีในการดำเนินงานของขบวนการเสรีไทย และเห็นว่าเป็นทางออกเพียงประการเดียวสำหรับการกู้ชาติมิให้ต้องจมเพราะภัยสงคราม ส่วนแผนการต่อต้านญี่ปุ่นของจอมพลฯ นั้นเพียงจะเริ่มดำเนินการอย่างจริงจังมาไม่นานและไม่เป็นที่ทราบกันอย่างกว้างขวาง ๕๑ และถึงแม้จอมพลฯ จะยอมเปิดเผยแผนการดังกล่าวต่อที่ประชุมสภา ก็คงจะไม่ช่วยให้จอมพลฯ เป็นฝ่ายประสพชัยชนะแต่อย่างใด ภัยเหตุที่สมาชิกสภาส่วนใหญ่หันไปสนับสนุนนายปรีดีฯ เสียแล้ว แผนการสร้างนครเพชรบูรณ์และพุทธชินมณฑลของจอมพลฯ จึงเปรียบเสมือนการดำเนินนโยบายที่ขาดแคลนไขความขาดพลั้งของตน ซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่มีทางออกทางใดดีกว่านี้อีกแล้ว แต่เป็นการที่ผู้นำที่กล่าวได้ว่าอยู่ในภาวะการณ์ที่ค่อนข้างจะสายเกินไป

๕.๓ การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล. พิบูลสงคราม

หลังจากประสบความพ่ายแพ้ในสภาผู้แทนราษฎรกรณีเสนอร่างพระราชบัญญัติทั้ง ๒ ฉบับซึ่งที่กล่าวมาแล้ว จอมพล. พิบูลสงคราม ก็ได้เรียกประชุมคณะ

๕๐ นายฉันทนา เรื่องเดิม หน้า ๔๔ - ๕๑

๕๑ เนตร เขมะโยธิน เรื่องเดิม หน้า ๒๐ - ๒๑

รัฐมนตรีเป็นกรจึงรีบด่วนเพื่อพิจารณากรณีการแพ้คดีในสภาดังกล่าว ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี
 มีความเห็นแตกแยกเป็นสองฝ่าย ^{๔๒} ฝ่ายแรกเห็นว่าควรจะยุบสภาเสียเพื่อทำการเลือก
 คิงใหม่ภายใน ๔๖ วัน อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่ารัฐบาลควรจะลาออกตามมารยาท ปัญหา
 สำคัญภายในคณะรัฐบาลขณะนั้นได้แก่ปัญหาที่ว่าการที่รัฐบาลแพ้คดีในสภาในเรื่องนโยบาย
 สำคัญนั้นจะถือว่าเป็นการไม่ให้ความไว้วางใจหรือไม่ เพราะถ้าหากเป็นการแสดง
 ความไม่ไว้วางใจ รัฐบาลก็จะควรจะลาออกตามมารยาท รัฐมนตรีส่วนใหญ่ให้ความ
 เห็นไปในทำนองว่ารัฐบาลควรจะลาออกตามมารยาท ทั้งนี้เพราะการที่สภาไม่อนุมัติ
 พระราชบัญญัติทั้ง ๒ ฉบับ อันเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลก็เท่ากับเป็นการไม่ให้ความ
 ไว้วางใจแก่รัฐบาล แต่ทั้งนี้เมื่อลาออกแล้ว สภาก็อาจแนะนำคณะผู้สำเร็จราชการแทน
 พระองค์ให้ตั้งใหม่ได้ ^{๔๓} โดยเฉพาะ พล.ต.อ. หลวงอดุลยเดชจรัส ซึ่งหันมาสนับสนุน
 นายปรีดี พนมยงค์ ให้ความเห็นว่า "ขณะนั้นจอมพลฯ กำลังเป็นผู้ที่ได้รับความนิยม
 จากใครต่อใครเป็นอย่างสูง เมื่อแก่งทำเป็นลาออกแล้ว ก็พึงแน่ใจไว้ว่าคงจะไม่
 ยอมให้มีการลาออกอย่างแน่แท้" ^{๔๔}

จอมพลฯ เห็นด้วยกับความเห็นของหลวงอดุลยเดชจรัสและรัฐมนตรีส่วนใหญ่
 ที่ให้ลาออกตามมารยาท ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงว่าตนเป็นผู้ที่นิยมระบอบประชาธิปไตย
 และเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักการของรัฐธรรมนูญโดยเคร่งครัด กุญแจเหตุนี้จอมพลฯ จึงได้
 กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ ^{๔๕} โดย
 ยื่นใบลาออกต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จอมพลฯ อ้างเหตุผลในการกราบ
 บังคมทูลลาออกว่า "เพราะเหตุที่สภาผู้แทนราษฎรไม่ยอมอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบ

^{๔๒} ท. ประทีปะเสน "จอมพลฯ. ขุนศึกกับไรแค้น" หน้า ๔๘ - ๕๑

^{๔๓} ปรีดี พนมยงค์ "ความเป็นไปภายในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"
 ในหนังสือ เบื้องแรกประชาธิปไตย อ่างแคว หน้า ๗๑

^{๔๔} ท. ประทีปะเสน เรื่องเดิม หน้า ๑๑๘

^{๔๕} ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ เรื่องเดิม หน้า ๔๓๖

ราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ กับพระราชกำหนดจัดสร้างสุทนต์มณฑล ซึ่งเท่ากับเป็นการไม่ให้ความไว้วางใจต่อรัฐบาล นายกรัฐมนตรีและคณะจึงขอลาออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ" ^{๔๖} พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เมื่อได้รับใบลาออกของจอมพลป้า ก็ไม่กล้าตัดสินใจสั่งให้ลงไปยังอีกเช่นเคย และยังไม่ทรงจงพระนามอนุมัติให้จอมพลป้า ลาออก ทั้งนี้เพราะเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการยื่นใบลาออกแล้วไม่ยอมออกของจอมพลป้า มาแล้วครั้งหนึ่ง ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ ด้วยเหตุนี้พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา จึงมีความไม่แน่ใจว่าการยื่นใบลาออกครั้งนี้เป็นความประสงค์ของจอมพลป้า ที่ต้องการจะลาออกจริงหรือไม่

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จึงได้เรียกพระยามนรรฆเสวี ประธานสภา และนายควง อภัยวงศ์ รองประธานสภา ไปปรึกษาวางจะดำเนินการอย่างใด ^{๔๗} นายควง อภัยวงศ์ แนะนำให้อนุมัติใบลาออกของจอมพลป้า แล้วจัดตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นแทน พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จึงทรงยอมรับใบลาออกของจอมพลป้า และมอบให้พระยามนรรฆเสวีไปทำการชาวเสียดสมาชิกสภา เพื่อเลือกตัวนายกรัฐมนตรีคนใหม่ การชาวเสียดครั้งแรกปรากฏว่าสภามีมติเลือก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี พระยาพหลพลพยุหเสนา ปฏิเสธโดยอ้างว่าสุขภาพไม่ดี ^{๔๘} ฝ่ายนายปรีดีฯ จึงสนับสนุนให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และปรากฏว่าที่ประชุมสภาเป็นการภายในเมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ ลงมติเลือกนายควง อภัยวงศ์

^{๔๖} สว่าง ลานเหลือ "๓๗ ปีแห่งการปฏิวัติ" อ่างแล้ว หน้า ๑๐๐- ๑๐๑

^{๔๗} พันตรี ควง อภัยวงศ์ "การเปลี่ยนรัฐบาลจอมพลป้า พิษอสสงคราม" ในหนังสือ "เบื้องแรกประชาธิปไตย" อ่างแล้ว หน้า ๔๑๔

^{๔๘} สว่าง ลานเหลือ เรื่องเดิม หน้า ๑๐๓

เมื่อผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อนุมัติใบลาออกและแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ดังกล่าวแล้ว จอมพลปฯ จึงสิ้นสุดจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยสมบูรณ์นับเป็นความพลาดท่าเสียทีแก่ฝ่ายนายปรีดีฯ และเป็นความพ่ายแพ้ครั้งแรกในวีรวิถทางการเมืองของจอมพลปฯ คว้าสาเหตุที่คาดไม่ถึงว่าการสร้างทำเนียบในใบลาออกโดยมารยาทตามวิถีทางรัฐธรรมนูญดังที่อ้างนั้นจะเป็นการเปิดช่องให้ฝ่ายตรงข้ามฉวยโอกาสโค่นอำนาจได้สำเร็จ อันที่จริงการยื่นใบลาออกโดยอ้างเหตุผลตามรัฐธรรมนูญของจอมพลปฯ ครั้งนี้มีได้เป็นการแสดงว่าจอมพลปฯ มีความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด แต่ยื่นใบลาออกเพราะได้ประมาณสถานการณ์ไว้เป็นอย่างดีว่าคงจะไม่มีที่ยอมให้ออกจริง ๆ โดยประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คงจะระงับใบลาออก หรือไม่เช่นนั้นสภาผู้แทนราษฎรก็คงจะเลือกคนเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปอีก ๕๐ แต่การดังกล่าวปรากฏว่าการอ้างเหตุผลบังหน้าตามวิถีทางรัฐธรรมนูญนั้นเองเป็นการเปิดช่องให้ฝ่ายตรงข้ามฉวยโอกาสโค่นล้มตนได้อย่างงดงามตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาเหตุผลของการลาออกดังที่จอมพลปฯ อ้างไว้ในใบลาเฉพาะในแง่ความสมเหตุสมผลตามหลักการรัฐธรรมนูญแล้วจะเห็นได้ว่าความเห็นของรัฐมนตรีส่วนใหญ่ที่ว่าควรลาออกตามมารยาทเนื่องจากสภาแสดงความไม่ไว้วางใจนั้น สมเหตุสมผลตามการตีความรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ มาตรา ๕๑ ที่ระบุไว้ว่า.-

๔๘ ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๖๐ ตอนที่ ๔๕ หน้า ๗๓๑

๕๐ วิเทศกรณีย์ "ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย" เล่ม ๒ (พระนคร, โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๑๑) หน้า ๗๔๘

"รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจในคณะ หรือเมื่อสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะเข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง ในกรณีทั้งสองนี้ ท่านว่าคณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินการไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่ ฯลฯ" ๕๑

สำหรับการลาออกของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ นั้น มิได้เป็นการลาออกเพราะสภาผู้แทนราษฎรใช้สิทธิตามมาตรา ๕๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่ระบุไว้ว่า "สภายอมทรงไว้วางใจซึ่งสิทธิที่จะลงมติความไว้วางใจในรัฐมนตรีรายตัวหรือทั้งคณะ" ๕๒ ทั้งนี้ เพื่อให้มีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินตามมาตรา ๕๐ และเพื่อให้เป็นไปตามมาตรา ๕๐ ที่ระบุไว้ "ในการบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของรัฐบาล" ๕๓ ด้วยเหตุนี้เมื่อสภาเปิดอภิปรายและลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีทุกคนจึงต้องรับผิดชอบร่วมกัน โดยการที่จะต้องออกจากตำแหน่งทั้งคณะ เนื่องจากไม่สามารถจะบริหารราชการแผ่นดินต่อไปได้ ด้วยเหตุที่ไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภา ซึ่งมีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล

อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าในการพิจารณาออกจากตำแหน่งของจอมพลฯ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีทั้งคณะในครั้งนี้จะเป็นการลาออกโดยที่สภามีได้มีการลงมติไม่ไว้วางใจโดยชัดแจ้ง อันเป็นการแสดงความไว้วางใจรัฐบาลตามหลักการรัฐธรรมนูญแห่ง

๕๑ ดร. หยุต แสงอุทัย "คำอธิบายรัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๔๗๕ - ๒๔๘๕" (พระนคร, บริษัทรุ่งนคร, ๒๔๘๕) ภาค ๒ หน้า ๒๐

๕๒ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๗

๕๓ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๘ - ๒๐

ราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๔๗๕ มาตรา ๔๑ และมาตรา ๕๐ ที่ว่าสภาทรงไว้ซึ่ง
สิทธิในการลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ และรัฐบาลจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไว้วางใจของ
สภา หากสภาเปิดอภิปรายแล้วลงมติไม่ไว้วางใจ รัฐบาลก็จะต้องลาออกจากตำแหน่ง แต่
การแสดงความไม่ไว้วางใจนั้นไม่จำเป็นที่สภาจะต้องลงมติไม่ไว้วางใจโดยชัดแจ้งแต่อย่างใด
คู่ทางที่สภาจะแสดงความไม่พอใจหรือไม่ไว้วางใจรัฐบาลตามระบอบรัฐสภาของอังกฤษมี
อยู่ ๔ ทาง ๕๔ คือ.-

ก) ลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลโดยแสดงการไม่เห็นชอบหรือกักค้ำรัฐบาล
ในเรื่องนโยบายทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงความไม่เห็นชอบกับนโยบายทั่วไป
ที่รัฐบาลแถลงต่อสภาก่อนเข้ารับหน้าที่บริหารประเทศ เพื่อขอความไว้วางใจจากสภา
กรณีนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงความไม่ไว้วางใจอย่างชัดแจ้ง รัฐบาลก็จะต้องลา
ออกจากตำแหน่งหรือไม่เช่นนั้นก็ยุบสภาให้มีการเลือกตั้งใหม่

ข) ลงมติตำหนิรัฐบาลทั้งคณะหรือสมาชิกของคณะรัฐบาลเป็นรายบุคคลใน
การกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่สภาเห็นว่าเป็นผลเสียหายต่อประเทศชาติ กรณีนี้ยัง
ไม่เข้าหลักการที่ว่าสภาไม่ไว้วางใจรัฐบาลอย่างสมบูรณ์ การตำหนิรัฐบาลหรือรัฐมนตรี
คนใดคนหนึ่งก็ดี เป็นเพียงการแสดงความไม่พอใจเท่านั้น อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการ
เตือนให้รัฐบาลหรือรัฐมนตรีแก้ไขปรับปรุงการกระทำของตนเท่านั้น ซึ่งรัฐบาลหรือ
รัฐมนตรีอาจจะยอมรับผิดและแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ หรืออาจจะแก้ขอกล่าวหาของสภา
เพื่อปรับความเข้าใจกับสภาก็ได้ ไม่มีความจำเป็นถึงที่สุดที่จะต้องลาออกจากตำแหน่ง
ในทันทีเมื่อสภาลงมติตำหนิ

๕๔ สิริ เปรมจิตต์ และพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประ
พันธ์ "ประวัติรัฐธรรมนูญไทย" (พระนคร, โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, ๒๕๑๑)
หน้า ๘๕๕

ความคิดเห็นของรัฐมนตรีส่วนใหญ่ที่ว่าควรลาออกโดยมารยาทจึงเป็นที่ยอมรับของจอมพลฯ ทั้งๆ ที่ยังมีทางออกอีกประการหนึ่งคือไม่ลาออก แต่กราบบังคมทูลให้ยุบสภา เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน ๕๐ วัน ตามมาตรา ๓๕ ๕๖

ควยเหตุนี้เมื่อพิจารณาข้ออ้างในการลาออกของจอมพลฯ ตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ โดยการตีความหลักการและ ธรรมเนียมปฏิบัติของระบอบรัฐธรรมนูญ ดังที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นข้ออ้างที่เหมาะสมเป็นทางการและสมเหตุสมผลที่สุด อันแสดงให้เห็นว่าจอมพลฯ เป็นนักประชาธิปไตยที่มีความนิยมในระบอบรัฐสภา มีมารยาททางการ เมืองตลอดจนเคารพในหลักการและธรรมเนียมปฏิบัติของระบอบรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัด แต่การพิจารณาเหตุผลการลาออกของจอมพลฯ เฉพาะที่อ้างไว้ในใบลาออกว่าเป็นไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญนั้นไม่เป็นการเพียงพอสำหรับการพิสูจน์ว่าจอมพลฯ มีความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญโดยมารยาททางการเมืองอย่างแท้จริง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเหตุผลด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะด้านสภาพการณ์ทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองของจอมพลฯ ในระยะนั้น ก็จะได้เห็นว่าตามความเป็นจริงแล้วการลาออกของจอมพลฯ ดังกล่าวเป็นเพียงกลไลทางการเมืองเพื่อแสดงให้เห็นว่าตนมีมารยาทเป็นนักประชาธิปไตยที่แท้จริง มิใช่แค่เจตการดังการกล่าวหาของฝ่ายตรงข้าม

๕๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช ๒๔๗๕ มาตรา ๓๕ ๕๖
ไว้ว่า "พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกมาใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภาเจ้านี้ต้องมีกำหนดให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน"

การที่สามารถกล่าวไควว่าการลาออกของจอมพลฯ ในครั้งนี้เป็นเพียงกลไวยา
 ทางการเมืองนั้น ก็เนื่องจากสามารถพิสูจน์ไควาโดยเนื้อแท้แล้วจอมพลฯ ไม่มีความตั้ง
 ใจจริงที่จะลาออกหรือต้องการที่จะปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัดแต่อย่างใด ทั้งนี้
 โดยการพิจารณาข้อเท็จจริงด้านพฤติกรรมทางการเมืองของจอมพลฯ และสภาพการตั้ง
 ทางการเมืองในขณะนั้น อันจะเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าจอมพลฯ ลาออกเพราะใดก็ตามการไว้ก่อน
 แล้วว่า หากยื่นใบลาออก พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ซึ่งมีความเกรงกลัวตนอยู่แล้วก็คงจะ
 ระวังใบลาเสีย ๕๗ หรือไมเช่นนั้น สภาผู้แทนราษฎรก็คงจะสนับสนุนเลือกคนให้เป็น
 นายกรัฐมนตรีอีก จอมพลฯ จึงชักสั่นใจยื่นใบลาออกพอเป็นพิธีแสดงว่าเป็นนักประสา
 ธิปไตยด้วยความหวังว่า คงจะไม่มีผู้ใดกล้าเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หรือหาก
 พลาคพลังลงโดยที่ฝ่ายตรงข้ามอาจจะฉวยโอกาสนี้ดำเนินการให้ออกจากตำแหน่งนาย
 กรัฐมนตรีจริง จอมพลฯ ก็ยังมีอำนาจในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุดที่อาจจะใช้อำนาจ
 ทางทหารดำเนินกลยุทธ์นอกกรอบของรัฐธรรมนูญป้องกันมิให้ของสูญเสียตำแหน่งนาย
 กรัฐมนตรี ดังที่เคยทำสำเร็จมาครั้งหนึ่งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ โดยการยื่นใบลา
 ออก แล้วส่งทหารไปเอาใบลาคืนมาได้ เมื่อเห็นว่าจะต้องออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
 จริง

บทต่อไปจึงเป็นบทสำคัญที่สุดซึ่งจะเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าการลาออกของ
 จอมพลฯ ดังกล่าวเป็นเพียงกลไวยาทางการเมือง ทั้งนี้โดยจะทำการวิเคราะห์
 พฤติกรรมทางการเมืองของจอมพลฯ และของฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนสภาพข้อเท็จจริง
 ทางการเมืองในระยะนั้น ตลอดจนการยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องของฝ่ายที่อื่น ซึ่งประ
 กอบกันเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าจอมพลฯ มิได้ตั้งใจที่จะลาออกตามเหตุผลที่อ้างไว้ใน
 ใบลาออกแต่อย่างใด และเป็นการพิสูจน์ว่าทำไมจอมพลฯ จึงต้องยอมออกจากตำแหน่ง
 ในที่สุดทั้ง ๆ ที่มิได้มีความประสงค์ที่จะออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริง

๕๗ ไทน้อย "ฝันร้ายของประชาธิปไตย ๔๒ ปี" อ่างแล้ว หน้า ๓๘๘
 (บันทึกการให้สัมภาษณ์ของนายควง อภัยวงศ์ เกี่ยวกับเหตุการณ์การลาออกของ
 จอมพลฯ เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗)